

BERAT ŞEYH HASAN HALVETİ TEKKESİNDEKİ RESİMLİ BEZEMELER***ILLUSTRATED ORNAMENTS AT SHEIKH HASAN HALVETİ LODGE IN BERAT****Yrd. Doç. Dr. Metin UÇAR**Kastamonu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi,
Kastamonu/Türkiye**ÖZET**

Bu çalışmada Arnavutluk'taki Berat şehrinde Osmanlı Döneminden kalan yapılardan birisi olan Şeyh Hasan Halveti Tekkesinin iç mekânında bulunan resimli bezemelerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Tekke, şehir merkezindeki Mangalem Mahallesinde Sultan Beyazid Camisinin içerisinde bulunduğu bahçenin doğu kısmında yer almaktadır. Tekke'deki resimli bezemeler, yapının iç duvar yüzeyleri üzerinde panolar içerisinde bulunmaktadır. Sıva üzerine fresko tekniği ile gerçekleştirilmiş olan bezemelerde barok dönemi etkilerini açıkça görmek mümkündür. Bunun yanında tavan, mahfil, kapı ve pencerelerinde ahşap üzerine edirnekari tekniği, mihrapta mermer üzerine oyma ve kesme tekniği ile yapılmış olan bir süsleme programı mevcuttur. Bu yapıda bulunan resimli bezemeler, gerek işçiliği ve tekniği, gerekse dekoratif unsurlar açısından bölgedeki halk sanatının bir ürünüdür. Anadolu'daki uygulamaları ile büyük benzerlik gösteren resimli bezemeler Osmanlı sanatının Balkanlardaki önemli yapılarından birisi olarak kabul edilmesi gerekir.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Arnavutluk, Berat, Duvar Resmi, Bezeme.

ABSTRACT

Berat is one of the richest Balkan cities in terms of architectural works built during the Ottoman Period. Sheikh Hasan Halveti Lodge is one of the few structures that are extant in the city surviving until now.

It is located in the eastern part of the yard in which Sultan Beyazid Mosque and Hacı Sinan Madrasa are located in Mangalem Subdistrict in the city center. The ornaments in the Sheikh Hasan Halveti Lodge were made by applying chiseling, relief, and carving methods on stone, marble, and wooden materials. Chiseling and carving techniques are applied on stone or marble materials on the eaves and column caps of porticos. The structure has a decoration program consisting of edirnekari technique applied on wooden material in ceilings, gathering place, doors and windows; carving and cutting techniques applied on marble at mihrab; wall paintings taken into the panels on the walls; and leaded windows at indoor spaces. The decoration program of the building is considered to be one of the significant constructions of the Ottoman period architectural ornaments in Albania in terms of workmanship and technique, and decorative elements.

Key Words: Balkans, Albania, Berat, Mural Painting, Ornaments

1. GİRİŞ

Berat, Arnavutluk'un güneyinde, Adriyatik Denizi'ne dökülen Semen (Semeni) Nehri'nin Osum (Usumi) kolu üzerinde ve Tomor Dağı'nın batı eteklerinde XIII. yüzyılda kurulmuş antik bir şehirdir. Şehrin yerinde daha önce Yunanlıların Anti-patreia, Bizanslıların Pulcheiropolis adını verdikleri eski bir yerleşim merkezinin bulunmaktaydı. Şehrin üstündeki dağın tepesinde XIX. yüzyıla kadar stratejik önemini korumuş olan bir kale yer alır (Giray, 2014: 473). 1417 yılında Osmanlı topraklarına katılan ve "Arnavut Belgradı" Osmanlı kayıtlarında olarak bilinen şehir, Osmanlı evleri ile meşhur olduğu için "Bin Pencereli Şehir" olarak da anılmaktadır.

Berat, Osmanlı döneminde yapılmış mimari eserler açısından en zengin Arnavutluk şehridir. Şehirde o dönemde yapılmış çok sayıda eserden (Ayverdi, 2000: 407) günümüzde çok az bir kısmı ayakta kalabilmiştir. Bu eserlerden birisi olan Şeyh Hasan Halveti Tekkesi, şehir merkezindeki Mangalem Mahallesi, Mihal

* Bu çalışma I. Uluslararası İpekyolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Komnena caddesi üzerinde bulunmaktadır. Sultan Beyazid Camii ve Hacı Sinan Medresesinin de içerisinde yer aldığı bahçenin doğu kısmında inşa edilmiştir (Fotoğraf 1).

Semahane giriş kapısı üzerinde bulunan kitabeden anlaşıldığı kadarıyla, yapı 1196/1785 yılında Ahmet Kurt Paşa (Kiel, 1990: 62) tarafından Celveti tarikat mensupları için yaptırılmıştır. Kiel, Babinger ve Ekrem Bey Vlora'yı kaynak göstererek tekkenin Şeyh Hasan ve halveti tarikat mensupları için yaptırıldığını yazar. Dervishi, tekkenin XV. yüzyıl sonunda yapıldığını yapıldığı ancak yıkılarak 1782 yılında Kurt Ahmet Paşa tarafından aynı yere tekrar yapıldığı yazmakta ve 1196/1785 yılını yapının kitabe ve süsleme tarihi olarak vermektedir. (Dervishi, 24)

Tekke, kare planlı yüksek beden duvarları üzerine içten düz ahşap tavanla, dıştan ahşap çatıyla örtülüdür. Ana mekânda bulunan kare planlı semahanenin güney kısmında parmaklıklarla ayrılmış yatay dikdörtgen planlı alanda türbe bulunmaktadır. Tekkenin batı kısmında, cephe boyunca uzanan beş sütun ve iki ayağın taşıdığı yuvarlak kemerlere sahip revak bulunmaktadır. Revak ve türbenin bulunduğu kısımlar aynı çatı ile örtülmüş olup yüksekliği semahane yapısından alçak tutulmuştur. Güney kısımda yer alan türbe doğu batı yönünde dikdörtgen planlı olup yüksekliği revaklarla aynı seviyede tutulmuştur. Kiel, 1990:62) İnşa malzemesi olarak güney ve batı beden duvarlarında düzgün beyaz ve kırmızı taş, diğer kısımlarda kaba yonu taşı kullanılmıştır. Düzgün kesme taşların iki beyaz bir kırmızı olacak şekilde almaşık düzeninden oluşan güney ve batı cepheleri; iki sıra silme ve bunun aralarında bir sıra yontulmuş taşlı testere dişi saçak ile nihayetlenmektedir (Fotoğraf 2). Revak içerisinde yer alan batı cephe duvarı ise sıvalıdır. Tekke, batı cephesinin kuzey duvarına yakın bir köşede yuvarlak kemerli bir kapıyla doğrudan semahane mekânına bağlıdır. Kapı alınlığının üzerinde yuvarlak kemerli pencere şeklinde taştan bir çerçeve içerisine alınmış mermer levhaya yazılmış bulunan iki kitabesi mevcuttur.

Tekke günümüzde ibadete açık değildir. Gelenlerin ziyaretine ise kısıtlı olarak açılmaktadır.

2. RESİMLİ BEZEMELER

Semahane içerisinde bulunan resimli bezemeler ahşap yüzeyler ile duvarlarda sıva üzerine yapılmıştır. Ahşap üzerine yapılmış olan bezemeler; kapı ve dolapların yüzeylerine, mahfil yüzeyleri ile semahaneyi örten ahşap tavan üzerine edirnekarî teknikle yapılmış bezemelerden oluşmaktadır. (Renda, 1977: 171) Semahane içerisinde, doğu duvarının kible tarafında bulunan ikinci bir ahşap kapı düşey dikdörtgen planlı, yuvarlak kemerli olup üç yönden iki sıra kaval silme ile çevrilmiştir. Bu silmelerin etrafında üzeri kalemişi bezemeli bir bordür ile üç yönden kuşatılmıştır. Kapı kanadında bulunan kare ve dikdörtgen alanların ortası turkuaz, yivli kanalları yeşil, geri kalan yüzeyler ise kırmızı kök boya ile boyanmıştır. Kapı üstünde bulunan yuvarlak kemer ahşaptan yapılmış olup, köşeliklerinde natüralist çiçeklerden yapılmış birer buket yerleştirilmiştir. Çiçekler beyaz renkli bir zemin üzerine yeşil yapraklar ve kırmızı güllerden oluşmaktadır. Kapı pervazları, ahşap üzerine kalemişi tekniği ile kapıyı üç yönden kuşatan bir bordür oluşturur. Kırmızı astar rengi üzerine 'C' kıvrık dalların oluşturduğu stilize sepetler ile içlerinde gül ve goncalardan oluşan buketler yerleştirilmiştir. Natüralist anlayışla Barok üslupta yapılmış çiçekler ve dallar kök boya ile yapılmıştır ancak çoğu boya ve motifler yıpranmış ve dökülmüş durumdadır (Fotoğraf 3).

Mekân içerisinde kapı görünümü ve seviyesinde olan pencereler ise, ahşap bordür kısımları ile pencere kapak kanatları kalemişi ile bezenmiştir. Doğu iç duvarında bulunan iki adet gömme dolap, aynı düzen ve süsleme özelliklerine sahiptir. Dolapların ahşap bordür kısımları, ortada bulunan kapak kanatları edirnekarî tekniği ile bezenmiştir. Simetrik düzene sahip iki dörtgen kapak üzerinde, alt ve üstte dörtgen, ortada dikdörtgen şekillerin yer aldığı düzene sahiptir. Dolap pervazları, ahşap üzerine kalemişi tekniği ile kapıyı üç yönden kuşatan bir bordür oluşturur. Kırmızı astar rengi üzerine kartuşlar ve içerisine natüralist yayvan sepetler ile içlerinde gül ve goncalardan oluşan buketler yerleştirilmiştir (Fotoğraf 3).

Semahane mekânı doğu duvarında kapı yüksekliğinde iki adet gömme dolap yer almaktadır. Her iki dolapta aynı düzen ve süsleme özellikleri gösterir. Simetrik düzene sahip iki dörtgen kapak üzerinde, alt ve üstte dörtgen, ortada dikdörtgen şekillerin yer aldığı düzene sahiptir. Düz satırlı derin oyma tekniği ile yapılmış olan dolap kapaklarının üzerinde dikdörtgen alınlık şeklinde bir boşluk bırakılmış ve üzeri ajur tekniğinde ahşap süslemelerle kapatılmıştır. (Fotoğraf 3) Kapakların altında süpürgelik kısmında ise bir niş yer almaktadır. Silmelerle belirlenmiş yatay dikdörtgen çerçeve içindeki niş dilimli sivri kemerli olup yüzeyi firuze renklidir.

Semahane mekânı içerisinde ahşap üzerine kalemişi süslemelerin bulunduğu bir başka unsur mutrib mahfilidir. Kuzey duvarı ile batı duvarı ortasına kadar uzanan "L" planlı mahfil, duvardan mekân içine doğru iki metrelik

bir çıkıntı oluşturacak şekilde yapılmıştır. Zeminden desteksiz olarak doğrudan duvara monte edilen mahfil, alt kısımları eğimli şekilde yapılmıştır. Eğimli yüzeylerin üzeri çitakari tekniği ile eşit karelere bölünmüş ve içleri bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bezemeler kırmızı astar zemin üzerine natüralist çiçek ve yapraklardan oluşmaktadır. Alınlık kısmında ki alt sıra bordür, barok tarzında bitkisel motifler ile aralarında meyve ve çiçekler tasvirlerinin tekrarından oluşturulmuştur. Üst sırada bulunan bordür kuşağında yatay dikdörtgen şekilli kartuşların tekrarından oluşan bir düzene sahiptir. Kartuşların içlerinde Hadis-i Şerif yazıları bulunmaktadır (Fotoğraf 4).

Semahane içerisinde ahşap üzerine yapılan bezemeler açısından en yoğun yer olan ahşap tavan; kenarlarını kuşatan çerçeve şerit üzerinde birbirini belirli aralıklarla tekrar eden edirnekarî bezemelerle başlamaktadır (Fotoğraf 5). Bezemeler lacivert bir zemin rengi üzerine şerit boyunca devam eden stilize kıvrık dalların oluşturduğu sepetler içerisinde bulunan çeşitli meyvelerden oluşmaktadır. Doğal renklerinde yapraklı olarak yapılmış meyveler; elmalar, erikler, şeftaliler, armutlar, karpuzlar ve narlardan oluşmaktadır (Fotoğraf 6). Meyvelerin etrafında, farklı meyve çiçeklerinden oluşan bitkisel bezemeler yer almaktadır. Bu kuşağı alt kısımda püskül şeklinde tasvir edilmiş tavan eteği, üstte ise ağaçtan burgulu şekilde yapılmış ince bir silme çepeçevre kuşatmaktadır (Fotoğraf 7).

İkinci kuşak tavan kenarlarından başlayan koyu kırmızı bir astar boya üzerine ‘C’ kıvrık dallarının yatay şekilde yana yana gelmesi ile oluşturulmuş stilize sepetlerin aralarına yerleştirilen bitkisel bezemelerden oluşturulmuştur. Barok tarzında natüralist bir üslupta yapılmış olan çiçekler, ağırlıklı olarak güllerden oluşmaktadır. Pembe ve mavi renklerin ağırlıklı olarak kullanıldığı kuşakta zemin rengi belli bölgelerde zaman zaman mavi renge dönüşmektedir (Fotoğraf 7).

Üçüncü kuşak, iki sade silme çita ile kuşatılmış, toprak renkli bir zemin rengi üzerine dikdörtgen ve kare şeklinde kartuşlar içerisine kırmızı ve pembe güler ile yeşil yapraklardan oluşan natüralist çiçekler yerleştirilmiştir.

Dördüncü kuşak, açık mavi astar bir boya üzerine yaldızlı kıvrık dallar ile bunlar arasına yerleştirilmiş güller ve yapraklardan oluşmaktadır. Kırmızı, pembe natüralist çiçekler ile yeşil yapraklardan tekrarından oluşmaktadır.

Beşinci kuşak, daha içeride ve daha dikey olarak yapılmış olup, açık mavi bir zemin astar rengi üzerine kıvrık dalların kuşak üzerinde oluşturduğu stilize sepet ve vazolar içerisinde meyve ve çiçekler bulunmaktadır. Stilize sepetler içerisinde yer alan düzenleme bir meyve bir çiçek şeklinde dönüşümlü olarak kuşak boyunca devam eder. Meyveler daha çok sade ve doğal renklerinde yapılmış çiçekler ise buket şeklinde tasvir edilmişlerdir.

Son kuşak olan altıncı kuşakta ise, iki ince burgulu silme kuşak bordür ile beşinci kuşaktan ayrılır. Kuşak, sarı zemin rengi üzerine diğer şeritlerde olduğu gibi natüralist çiçeklerden oluşmaktadır. Bu kuşak aynı zamanda kare çerçeve içerisinde sekizgen kuşağa geçiş oluşturmaktadır (Fotoğraf 7).

Kare planlı tavan, ortada bulunan sekizgen çökertme, kenarlarında bordür kuşakları ile çerçeve içerisine alınmıştır (Fotoğraf 8). Kuşaklar bir birlerinden ince silme bordür kuşaklarla ayrılmıştır. Silme bordürler iki sıralı sade ya da ahşap oyma tekniği ile yapılmış geometrik motifli ve vevli olarak düzenlenmiştir. Sekizgen ve dört şeritli kuşaktan en dışta olan şerit kırmızı zemin üzerine ajur tekniği yapılmış çiçek motiflerinin tekrarından oluşturulmuştur. Diğer üç şerit üzerinde bulunan süslemeler ve renkleri, kenar çerçeve kuşaklarda olduğu gibi natüralist çiçekler ve meyvelerin tekrarı şeklinde düzenlenmiştir. Köşelerde oluşan dört adet üçgen köşelik, mavi astar renkli bir zemin üzerine yapılmış olan beyaz renkli çiçeklerin oluşturduğu üçgen bir kuşak ile çevrelenmiş olan alan içerisindeki süslemeden oluşmaktadır. Silme, burgulu şekilde ayrılan üçgen alanın tam ortasında bulunan bir kabara etrafına ajur tekniği ile yapılmış ve üçgen alanı dolduracak şekilde dağılan kıvrık dal ve yapraklardan oluşmaktadır. Barok üsluplu dal ve yaprakların üzerleri yaldız ile boyanmıştır (Fotoğraf 5.8.9.).

Semahane içerisinde yer alan duvar resimleri, tavan altında 1,80 metre yüksekliğinde bir friz içerisinde, dört duvar boyunca dolanan panolarda yer almaktadır (Fotoğraf 9). Yazı kuşağının üzerinde başlayan panolar 1,5 m.X 0,85 m. ölçülerinde dikey dikdörtgen planlı olup birbirlerinden 0,5 cm kalınlığında, kırmızı renkli ağaç sütun görünümü çerçeve ile ayrılmışlardır. Yüksekliği 1,5 metre, uzunluğu 29 metre olan friz içerisindeki toplam otuz altı pano yer almakta olup bunlardan on tanesinin içerisinde kalemişi bezeme, yedi tanesinin içinde pencere, on dokuz tanesi ise boş bırakılmıştır.

Kıble duvarındaki pencere aralarındaki panolarda bulunan kalemişi bezemeler üst kısımda basit birer palmet motifinden oluşmaktadır. Simetrik olarak düzenlenen bezemeler baş kısmı yukarı gelecek şekilde düzenlenen

palmetin alt kısımdan çıkan şeritlerin oluşturduğu geometrik bir motif ile altında yayvan sepet şeklinde devam ederek tamamlanmasından oluşmaktadır. Oldukça sade tutulmuş olan bu motiflerin renkleri toprak sarısı mor ve kırmızı toprak boya ile kuru fresko tekniği ile yapılmıştır (Fotoğraf 10).

İç mekânda doğu duvar yüzeyinde bulunan toplam dokuz adet pano arasına eşit şekilde yerleştirilmiş dört bezemeli pano bulunmaktadır (Fotoğraf 10). Bu panolar genellikle ortası bir duvar resmi ile doldurulmuş kartuşlardan oluşmaktadır. Panoların üst kısımlarında bulunan köşeliklerde, bu motifleri her iki yana yayılan akantüs yaprakları kuşatmaktadır. Resimler, güney tarafta yer alan üç pano içerisinde peyzaj, kuzey tarafta bulunan bir panoda kent tasviri bulunmaktadır (Fotoğraf 10). Sade ve iki boyutlu olarak yapılmış olan doğa tasvirlerinde, genellikle toprak renkli bir zemin üzerine çapraz şekilde uzanan ağaçlardan oluşmaktadır. İki ya da üç sıra olan ağaçlar irili ufaklı yapılarak perspektif etkisi verilmeye çalışılmıştır. Genellikle tepeler üzerine servi ağaçlarından oluşan iki boyutlu manzara resimlerinde minyatür etkileri görülür. Bu kartuşlarda Barok süsleme etkileri görülse de iç kısımlarında bulunan manzara tasvirlerinde Osmanlı minyatür etkileri daha açık bir şekilde görülür (Dervishi, 42) (Fotoğraf 13) Semahane doğu duvarının güney kısımda bulunan resimlerden sadece kuzey başta yer alan kartuş içerisinde tepe yamacından görünen bir kent tasviri yer almaktadır (Fotoğraf 16). Daha çok Berat şehrinin kale yamaçlarından yapılmış bir tasvirine benzemektedir. Tasvirde evlerin arka kısmında yer alan tek kubbeli iki minareli bir cami Berat'ta iki minareli cami olmaması açısından çelişki oluşturmaktadır. Ancak tasvirde yamaçlar üzerinde yer alan ağaçlar sıralı küçük tepeler üzerine yapılmış arka kısımdaki beyaz renkli, kırmızı kiremit çatılı evler kaleden Berat şehrinin görünümünü hatırlatır (Fotoğraf 13).

Kuzey duvarında yer alan dört resimli pano, içerisi doğu duvarında olduğu gibi Barok karakterli "S" ve "C" kıvrımları ve stilize yapraklarla oluşturulmuş kartuşlar bulunmaktadır. Barok karakterli kıvrımlar ve akantüs yapraklarından meydana gelen kartuşlar gölgelendirilerek hacimlendirilmiş ve bitkisel bezemelerle birbirinden ayrılmıştır. Bu kartuşların içi ve orta kısımda bulunan boşluklara manzara ve kent tasvirleri ile yerleştirilmiştir. (Fotoğraf:11)

Mekân içerisinde kuzey duvarda bulunan resimlerden doğu başta yer alan ilk pano içerisinde bulunan kartuşun orta kısmında manzara resmi tasvir edilmiştir. Tasvirde arazi dört çizgi ile beşe bölünmüştür (Fotoğraf 15). Alt kısımdan sağ üst kısma doğru çapraz şekilde uzanan çizgiler dağ çizgileri olarak düşünülmüş ve ortadaki arazi üzerindeki ağaçlar servi şeklinde uzun ve çınar şeklinde yuvarlak biçimlerle yapılmıştır. Zemin rengi açık yeşil ağaçlar ise koyu yeşil renklerle boyanmıştır. Araziyi dağ şeklinde bölen çizgile ise kahverengi ile boyanmıştır (Fotoğraf 16).

Doğu kısımdaki ikinci panoda yer alan resim; üst kısmında, arka planda yerleştirilmiş kiremit kaplı, kırma çatılı evler, cami ve minareler ile çevresinde ağaçlar tasvir edilmiştir (Fotoğraf 17). Sağ kısımda ise, daha yakın planda alçak tepeler üzerinde ağaç grupları yer almaktadır. Resimde ağaçların yaprakları üzerinde ışık-gölge uygulamaları gözleme dayanmasa da, ışığın yönü dikkate alınarak yapılmıştır. Aynı anlayış, arka plandaki evler üzerinde de açıklı koyulu cepheleri ile verilmeye çalışılmıştır. Resimde çok basit olsa da perspektif uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak resim minyatür etkisinden kurtulamamıştır (Fotoğraf 18).

Üçüncü resimde, kompozisyon, renk, konu ve ışık-gölgenin kullanılışı açısından diğerlerinden daha farklı bir özellik göstermektedir. Ortada camili bir grup yapı, ön tarafta alçak tepeler üzerinde bir grup ağaçlarla tasvir edilmiştir. Ön kısımda bulunan tepenin etrafına yapılmış iki tepe ve üzerlerine ağaç tasvirlerinin olduğu üç tepeden oluşmaktadır. Ağaçlar perspektif düzenine bağlı kalınmadan tepeler üzerinde küçük olarak tasvir edilmişlerdir (Fotoğraf 19). Ortada bulunan tek kubbe oldukça yüksek bir kasnak üzerine oturtulmuş olup kurşun ile kaplanmış şekilde resmin tam ortasına gelecek şekilde tasvir edilmiştir. Kasnağın oturduğu kırma çatılı üç aşamalı beden duvarları üzerine dikdörtgen planlı pencereler ile yapılmış beden duvarlarının her iki yanında iki minare bulunmaktadır. Minareler kare prizma bir kürsü üzerine silindirik gövdeli olup tek şerefelidir. Caminin arka tarafında ise kırma çatılı beyaz boyalı evler yapılmıştır. Çatılar kırmızı renkle boyanmış olup evlerde düşey dikdörtgen planlı penceresidir (Fotoğraf 20).

Dördüncü panoda yer alan resim; arka tarafta bir şehir, ön tarafta ise alçak tepe grupları ile arazi yine ikiye bölünmüş şekilde tasvir edilmiştir (Fotoğraf 21). Arka planda yer alan selvi ağaçları arasına yapılan evler kırma çatılı ve ikişer katlı olarak tasvir edilmiştir. Çatılar kırmızı renkle duvarlar ise beyaz renkle boyanmış, duvarlarda çok sayıda düşey dikdörtgen planlı pencere bulunmaktadır. Evlerin aralarında ve daha arka planlara dağıtılmış irili ufaklı beş adet minareler ise silindirik gövdeli ve tek şerefeli olarak tasvir edilmiştir. Ön kısımda bulunan açık yeşil boya zeminli tepeler altı adet olup arka arkaya sıralanarak perspektif etkisi verilmeye çalışılmıştır. Üzerinde bulunan ağaç grupları ise, servi şeklinde sivri olarak tasvir edilmişler ancak boyları arkadaki evleri kapatmayacak şekilde kısa tutulmuştur. Zemin üzerinde kısa bitkiler ile zenginleştirilmiştir.

Resimdeki renkler, ışık-gölge denemeleri, derinlik hissini verilişi diğer resimlerde olduğu gibi oldukça başarılıdır. Ancak yine de primitif bir etkiden kurtulamamıştır (Fotoğraf 22).

Semahane mekânı içerisinde oldukça yüksek tutulmuş duvarlarda; yedisi güney, yedisi batı, üçü de doğu duvarında olmak üzere toplam on yedi pencere açıklığı bulunmaktadır. Vitraylı olan pencerelerin üçü güney dördü batı duvarının üst kısmında bulunmaktadır. Aynı süsleme özelliğine sahip olan pencerelerden güneyde bulunan üç pencere açıklığı, tavanın altındaki beden duvarları üzerinde ve duvar resimleri arasında yer almaktadır. Yuvarlak kemerli pencerelerin dıştan olduğu gibi içten de alçı şebekeli ve vitraylı süslemeleridir. İç kısımda bulunan ve çok ince profilli alçı vitray, duvar resimlerinin yer aldığı panolar gibi, bitkisel bezemelerden oluşan bir kartuş görünümündedir. Genellikle ortada köşeleri yumuşatılmış kareye yakın bir şekil ile etrafındaki bitkisel motiflerle bu şeklin alt ve üstünde simetrik olarak bulunan yarı dairesel şekillerden oluşan bir düzene sahiptir. Vitray camlar, özellikle sıcak olan sarı, turuncu, kırmızı gibi sıcak renklerle yapılarak içeride mistik ve samimi bir atmosfer oluşması sağlanmıştır.

Mekân içerisinde kapı pencere ve dolapların alınlıklarına yazılmış bazı yazılar bulunmaktadır. Genellikle iki ya da üç kartuş içerisine alınmış olan yazılar turkuaz renkli zemin üzerine üstübeç mürekkebi ile yazılmıştır. Celi sülüs türü ile yazılmış olan yazılarda Osmanlıca kullanılmıştır. Yazılar içerik olarak tekkenin halveti hankahı olduğuna dair cümlelerden oluşmaktadır.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Arnavutluk'ta Osmanlı döneminden günümüze kadar süsleme ve duvar resimleri ile ayakta kalmış bir eserlerden birisi de Berat şehrindeki Şeyh Hasan Halveti Tekkesi'dir. Tekkedeki resimli bezemelerde herhangi bir isim ya da imza bulunmamasına rağmen süslemelerin 1782-1783 tarihleri arasında yapıldığı iddia edilmektedir. (Dervishi, 24) F. Shkupi Süslemelerin tekkenin banisi olan Kurt Ahmet Paşa tarafından yaptırıldığını ve tekke içerisinde mihrap ve taş işçiliği ile ahşap işçilikler Opar'lı usta Dush Barka'ya ait olduğunu öne sürmektedir. (Shkupi, 1990: 57-59). Harim içi kalemî bezemeler; Berat'taki Shen Kollit Kilisesi duvar resimlerindeki benzerlikleri nedeniyle aynı ustalar tarafından yapıldığı tahmin edilmektedir (Dervishi, 60). Batı Anadolu ve Balkanlarda bazı bezeme örneklerinin teknik ve üslup açısından benzerlik göstermesi, ustaların gezici olduğu fikrini güçlendirmektedir (Kuyulu, 1998: 66).

Tekke mekânı içerisinde bulunan resimli bezemelerin başkent İstanbul örneklerinden farklı bir üslup ile yapıldığını söylemek mümkündür. Bu örnekler özellikle batı Anadolu'daki duvar resimleri ve bezemeler ile benzerlik göstermesine rağmen bölgeye özgü teknik ve üslup özellikleri ile daha farklı bir yaklaşım ortaya konulmuştur. Bunu balkanlara özgü bir halk sanatı olarak değerlendirmek daha uygun olacaktır. Burada İtalya ile olan yakın ilişkiler ile balkanlardaki resim okullarının etkisinin olduğu düşünülmektedir. Berat Şeyh Hasan Halveti Tekkesi içerisinde bulunan manzara resimleri ise duvar yüzeylerinde bulunan kartuşlar içerisindeki boşlukları dolduracak şekilde küçük boyutlu olarak yapılmış olan hayali manzara resimlerinden oluşmaktadır. Resimlerde sadece tabiattan alınmış dağ, tepe, ırmak gibi konular yanında bunlarla birlikte evlerinde bulunduğu karmaşık manzaralara yer verilmiştir. Benzer örneklerini Makedonya'da Kalkandelen Alaca Camii (İbrahimgil,), Yunanistan'da Larissa Ambelakia Schwartz Evi, Soma Emir Hızır Bey (Arık, 1988: 32-37) ve Damgacı camilerinin (Kuyulu, 1998: 67-78) duvarlarında gördüğümüz tasvirler üslup ve teknik açıdan büyük benzerlik göstermektedir. Bunun yanında Anadolu konut mimarisindeki gösterişli örnekleri Milas Bahaddin Ağa Konağı, Antalya Tekelioğlu Evi, Adatepe Hacı Mehmet Ağa Konağı, Birgi Çakırağa Konağı, Yenişehir Şemaki Evi, Çanakkale-Bayramiç Hadımoğlu Konağı, Safranbolu Mustafa Kavsa Evi, Yozgat Nizamoğlu Evi, Safranbolu Hacı Memişler konaklarında görülür (Arık, 1999: 423-436)

Resimlerin Anadolu'ya yayılması ile paralel bir gelişim gösterse de XVIII. Yüzyılın ortalarından itibaren Balkanlardaki yapılarda bezeme ve duvar resimlerinin yapılmaya başladığı görülmektedir. Anadolu ve Rumeli'de yer alan duvar resimlerinde kitap resimlerine benzer ayrıntıcı uygulamaların yanı sıra Batı anlayışına yakın derinlik ve hacim denemelerinin önemsendiği örnekler de vardır. (Tekinalp, 2002: 718-730). Daha çok barok rokoko ve ampirik tarzda yapılmış olan resimler genellikle kartuşlar içerisine alınarak bezemelerin bir unsuru olarak düşünülmüştür. Arnavutluk'taki Osmanlı yapılarında görülen süslemeler, yer aldığı uzun süreç içerisinde "Saraya" bağlı bir sanatsal üsluba kavuşmamıştır. Osmanlı'nın hâkimiyeti altında kaldığı uzun yıllar sonucu yapıların mimari karakteri Osmanlı özellikleri kazanırken, süslemelerde, açık bir şekilde teknik ve üslup uygulamalarında yerel gelenekler etkisini sürdürmeye devam etmiştir. Kısacası yapılarda görülen bezemeler saraya ve başkent İstanbul yapılarındaki süslemelere öykünürken yine de yerel halk sanatı düzeyinden kurtulamamıştır

Konular genellikle mimari yapı ve tasvirlerden seçilerek daha şematik ve imgesel bir tutum tercih edilmiştir. Günümüzde farklı ülke toprakları içerisinde kalan kent tasvirli duvar resimleri, bölgedeki yerel zanaatkarlar tarafından yapılmış olmasına rağmen, malzeme, üslup, teknik ve düzen farklılığına bakılmaksızın tarihsel bir olgu olarak halen Osmanlı döneminin Balkanlardaki önemli temsilcileri durumundadır.

KAYNAKÇA

ARIK Rüçhan, (1999), Osmanlı Sanatında Duvar Resimleri, Osmanlı (Kültür Ve Sanat Ansiklopedisi), C.11, Ankara, 423-436.

ARIK Rüçhan, (1988), Anadolu Tasvir Sanatı, Ankara,.

AYVERDİ E. Hakkı, Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, (Bulgaristan Yunanistan Arnavutluk), C.4. İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 2000. 407.

DERVİŞİ Kastriot, Arti İslam Ne Berat, 24.(Yayımlanmamış eser)

ÇELEBİ Evliya, Seyahatname, C. 8, Yapı Kredi Yayınları, 688-700;

GİRAY Muhteşem, (2014) Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, “Berat” Mad. C. V., 473.

İBRAHİMGİL M. Zeki - TURAN Ömer, (2004) Balkanlardaki Türk Mimari Eserlerinden Örnekler, Ankara.

İBRAHİMGİL M. Zeki, (1995), Makedonya'da Tekke Mimarisi ve Özellikleri, Türk Sanatının 10. Uluslararası Kongresi, Eylül 17-23,Cenevre, 1-7.

KIEL Machiel, (1990) Ottoman Architecture in Albania, 62.

KUYULU İnci (1998), İzmir ve Çevresindeki Bir Grup Duvar Resminin İncelenmesi, II. Uluslararası İzmir Sempozyumu Tebliğleri, İzmir, 66.

RENDA Günsel - EROL Turan, (1980) Başlangıçtan Bugüne Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi C. 1, İstanbul.

RENDA Günsel, (1977), Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı-1700-1800, Ankara, 1977.s.171

SHKUPİ Fatbarda, (1990) Mjeshtrit Popullorë Në Berat Gjatë Shek. XVIII-XIX Dhe Fillimit Të Shek.XX” Monumentet, S. 2, 57-63.

TEKİNALP Pelin Şahin, (2002), Batılılaşma Dönemi Duvar Resmi, Türkler Ansiklopedisi. c. 15, Ankara.

Fotoğraf:1 Berat Şeyh Hasan Halveti Tekkesi dış görünüm

Fotoğraf:2 Berat Şeyh Hasan Halveti Tekkesi genel görünüm

Fotoğraf. 3. Tekke semahanesinde kapı bezemeleri

Fotoğraf 4: Tekkesi mutrib mahfili

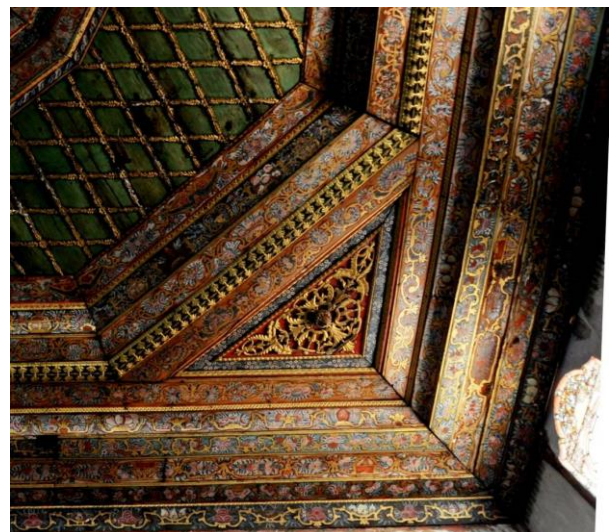
Fotoğraf: 5: Berat Şeyh Hasan Halveti Tekkesi tavan bezemeleri

Fotoğraf: 6: Berat Şeyh Hasan Halveti Tekkesi semahanesindeki meyve tasviri

Fotoğraf: 7: Tekke semahane tavan süslemeleri (detay)

Fotoğraf 8: Tekke ahşap tavan

Fotoğraf 9: Berat Şeyh Hasan Halveti Tekkesi tavanı

Fotoğraf 10: Berat Şeyh Hasan Halveti Tekkesi semahane doğu duvar süslemeleri

Fotoğraf 11: Berat Şeyh Hasan Halveti Tekkesi semahane kuzey duvar süslemeleri

Fotoğraf 13: Semahane resimli bezeme

Fotoğraf 13: Semahane resimli bezeme

Fotoğraf 15: Semahane resimli bezeme

Fotoğraf 16: Semahane resimli bezeme

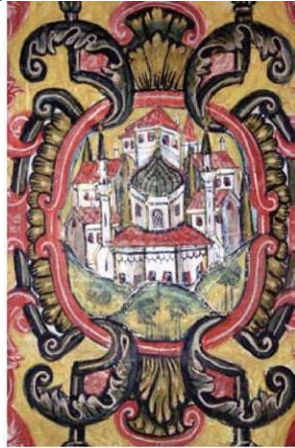
Fotoğraf 17: Semahane resimli bezeme

Fotoğraf 18: Semahane resimli bezeme

Fotoğraf 19: Semahane resimli bezeme

Fotoğraf 20: Semahane resimli bezeme

Fotoğraf 21: Semahane resimli bezeme

Fotoğraf 22: Semahane resimli bezeme

Fotoğraf 23: Semahane resimli bezeme

Fotoğraf: 24 Tekke semahanesinde kapı ve dolaplar